

BİLİMİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gamze GÖÇMEN *

Bertrand RUSSEL, (Çev: Erol ESENÇAY), "Bilimin Toplum Üzerindeki Etkileri", İlya Yayınları, İzmir:2003.

Bir toplumda geleneklerin oluşması da değişmesi de zaman alır. Dolayısıyla gelenekle ters düşen yeni buluşlar ve bilimsel gerçekler hemen kabul görmeyeceği gibi, tepki de toplar. Belki de yüzyıllarca nispeten yavaş ilerleyen bilimsel gelişmelerin son yüzyılda bu derece hızlı yol katetmesinin sebebi budur: Bilimle yaşamayı öğrenmek, bilimi gelenek haline getirmek. Çünkü uzun yıllar din adamları ve yöneticiler toplum üzerindeki hakimiyetlerini korumak için bilimsel gerçeklerin toplumun aydınlatmasını engellemişlerdir.

Bertrand RUSSEL'in İlya yayınlarından çıkan kitabı, yazarın çeşitli akademilerde yaptığı konuşmaları kapsamaktadır. Kitabı İngilizce'den dilimize Erol ESENÇAY çevirmiştir.

Yazara bilimin toplum üzerindeki en belirgin etkilerinden biri, geleneksel inançların yerine bilimsel gerçeklerin benimsenmesidir. Bilim insanların yaşam tarzını, politik duruşunu ve hatta evrendeki yerini algılama durumunu etkiler.

Yazar yedi bölümden oluşturduğu kitabının birinci bölümünde geleneklere, batıl inançlara ve dini otoritenin baskısına rağmen bilimin gelişimini anlatmıştır. Buna göre, bilim felsefesinin dayandığı dört temel nokta vardır:

- Otoriteye karşı gözlem,
- Fiziksel dünyanın bağımsızlığı,
- "Amaç"ın yıkılışı,
- Bireyin evrendeki yeri.

İkinci bölümde bilimsel tekniğin genel etkileri üzerinde durulmuştur. Barutun keşfi ile feodalitenin yıkılışı ve merkezi hükümetlerin kurulması; pusulanın keşfi ile Yeni Dünya'nın keşfi, bunun sonucu sömürgecilerin doğması ve zenginleşen Batı'nın kazandığı güç; buharın keşfi ile makineleşmenin başlaması ve üretimde insan olgusunun saf dışı bırakılması, bir anda ortaya çıkan bilimsel gelişmelerin toplumlar üzerinde yarattığı en belirgin etkiler olmuştur. Bu gelişmelerin ardından elektriğin, petrol ve patlamalı motorların bulunması ise, bilimsel teknik açısından ikinci safhayı oluşturmuştur. İletişimin artması, merkezi yönetimin denetim kabiliyetini arttırdığı gibi, ticaretin de gelişmesine yol açmıştır. Petrol ve patlamalı motorlar ise özellikle havacılıkta kullanılmaya başlaması ile birlikte zengin ülkeler ile geri kalmış ülkeler arasındaki farkı derinleştirmiş, savaşlar çok daha yıkıcı izler

* Arş. Gör., SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı.

bıramaya başlamıştır. Tıptaki gelişmelerin etkileri ise her birey tarafından rahatlıkla hissedilebilmekte, genetik bilimindeki ilerlemelerin de yine insan yaşamını etkilemeye başlayacağı beklenmektedir.

Üçüncü bölüm, “Oligarşide Bilimsel Teknik” başlığını taşımaktadır. Bilimsel tekniğin gelişimi, toplumun büyük bir bölümün küçük bir grup tarafından yönetildiği sistemleri de etkilemiştir. Önceleri babadan oğla geçen yönetimler yerini bilgiyi ve maddi olanakları, yani gücü elinde bulunduran gruplara bırakmıştır. Yazara göre, fizyoloji ve psikolojideki ilerlemeler, hükümetlerin bireyleri kontrol etmedeki yeteneklerini arttıracaktır. Gücü ellerinden bulunduran iktidar sahiplerinin emeli ise, kendi normları ve düşünce kalıpları içerisinde tek bir mükemmel insan/toplum yaratmaktır. Yazar, Nazilerin savaşı kazanmış olmaları durumunda kurmak istedikleri sistemi de bu şekilde kurgulamıştır.

Demokrasinin ortaya çıkışı, bilimsel gerçeklerin günümüzde toplumun en alt tabakasına, bireyler düzeyine kadar ulaşmasının doğurduğu kaçınılmaz bir sonuçtur. Çünkü iktidarın normları ve düşledikleri dünya düzeni, bireylerinkiyle aynı olmayabilir. Hakikate ulaşan birey, hükümete karşı kendi normlarını savunabilir.

Üçüncü bölümde demokrasinin bilimsel teknik karşısındaki evrimine değinilmektedir. Toplumsal yaşam, üç tip politik felsefeyi ortaya çıkartmıştır: Bireyin,

- Bir bayağı insan olarak,
- Bir üstün insan olarak,
- Makinede çarkın bir dişlisi olarak

görüldüğü sistemler. Bunlar aslında eski tip demokrasinin, faşizmin ve komünizmin ifadesidir.

Yazar, iyi bir toplumsal sistemde herkesin aynı zamanda olanakları çerçevesinde bir çark dişi, bir üstün insan ve bir bayağı insan olabileceğini savunmaktadır.

Demokrasinin gelişmesi ve amacına ulaşması, yerel yönetimlerin etkinliğinin artmasının yanı sıra, halkın da yerel politikayla ilgilenmesi sayesinde mümkün olur. Bunun sonucu, merkezi otoritenin temel alanlarda etkinliğinin sürmesini yanında, kişisel girişim fırsatlarının da artması olacaktır.

Yazar iyi bir toplumun bireylerinde bulunacak özellikleri ise şu şekilde sıralamaktadır:

İyi bir insan;

- Faydalı olacak,
- Haksızlıklara karşı direnecek,
- Diğer bireylere zarar vermeden kendi bireysel girişim fırsatlarını kovalayacak.

Beşinci bölüm, “Bilim ve Savaşlar” başlığı altında oluşturulmuştur. Yazara göre bilimin savaş ile olan ilişkisi sürmektedir. Bilimsel teknik sayesinde savaşlar geçmişe göre çok daha sert olabilmektedir. Fakat tıptaki gelişmeler, toplu ölümlerin geçmiş yıllardaki kadar çok olmasını engellemektedir.

Bilimin Toplum Üzerindeki Etkileri

Günümüzde bir ulusal savaşta, endüstri öncesi zamanlara göre daha fazla örgütlenmiş, daha disiplinli ve zafere daha fazla odaklanmış birlikler göze çarpmaktadır. Fakat yenilgi daha tehlikeli, daha çözücü ve genel nüfusun moralini bozucu olmaktadır.

Altıncı bölümde, bilimin toplumsal değerler üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır. Bilimin toplumsal bir değer halini alabilmesi geçerliliğine ve işlevselliğine bağlıdır. Bilimsel gerçekler, toplumda yerleşmiş genel değer yargılarını, eğer yanlış iseler, kendi geçerliliğini ispatlayarak yıkabilir. Bu geçerlilik, bilimsel doğruların kabul edilmesi için geçerlilik önemli bir faktördür fakat benimsenmesi için yeterli değildir. toplumun bu gerçekleri benimsemesi, yani içselleştirmesi ve uygulamak istemesi, günlük kullanım alanları ile ve işlerini kolaylaştırması ile orantılıdır. Yazarın da ifade ettiği gibi, bilim değerlidir, çünkü bizi doğaya egemen kılmıştır. Bizi doğaya egemen kılan güç de tam olarak teknikten gelir.

Bilim iki tür yarar sağlayabilir: İyi şeyleri artırır, kötü şeyleri azaltır. Bilim yoksulluğun ve aşırı iş saatlerinin önüne geçebilir. Üretkenlik ve verimlilik artar.

Bilim, insanların mutlulukları için de bir faktör olmaktadır. İnsanların önemli olguları bilme isteği ve merak duygusu bilimle ve öğrenmekle tatmin edilir. Ayrıca kör inançlar da insanların mutsuzluğunun bir kaynağı olur. Çünkü içinde nefret barındırır. Bilim bu kör inançları ortadan kaldırarak, mutsuzluğu azaltır.

Yedinci ve son bölümde yazar, bilim toplumunun kararlı olup olamayacağını tartışmış, konuyu fiziksel, biyolojik ve psikolojik etkenler açısından ele almıştır. Yazarın vardığı sonuç, çeşitli koşullar sağlandıktan sonra bilim toplumunun kararlı olabileceğidir. Bu koşullar şunlardır:

- Bir silahlı kuvvetler tekeli ve bunun sonucuyla barış sağlayan tek bir dünya hükümeti,
- Dünyanın bir bölümünün diğer bölümünü kıskanmayacağı genel bir refah dağılımı,
- Bütün dünya nüfusunun dengeli kalmasını sağlayacak doğum oranının her yerde düşük olması,
- İşte ve eğlencede kişisel girişimin gerekliliği ve zorunlu politik ve ekonomik çatıyı korumaya uygun düşecek eşit güç dağılımı.

Kitabın, çeviri olmasına rağmen akıcı bir dilinin olması ve yazar tarafından somut örneklerle zenginleştirilmesi okunmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Pek çok kesim tarafından karmaşık bulunan ve uzak durulan felsefeyi toplum düzeyine indirgemeyi başarması, eseri daha da değerli kılmaktadır. Yazarın fikirleri tartışılabilirlikle birlikte, bu fikirleri içinde bulunduğu toplum ve yaşadığı dönemin koşulları içerisinde değerlendirmenin daha doğru olacağı kanısındayım.

Gamze GÖÇMEN

Bilimin Toplum Üzerindeki Etkileri